

Valitsuse ülesanne on riik majandus-kriisist välja juhtida, ütleb president Toomas Hendrik Ilves intervjuus Maalehele. Aga mida valitsus teeb? Tülitseb ja viskab lahenduste pähe rahva ette ettepanekuid, mida tegelikult arutatudki pole.

Sulev Valner, Sulev Oll

Härra president, Eesti on olukorras, mida veel aasta tagasi oli raske ette kujutada: hoogne majanduskasv on pöördunud niisama kiireks languseks, nädalas kaotab töö 2500 inimest, paljudes ettevõtetes kärbitakse palku. Inimesed on hirmul tuleviku pärast. Mida rahvale ütlete?

Lausoptimismi ei usu praegu ilmselt keegi. Aeg on keeruline.

Mina usun, et meie inimesed tulevad toime. Kui me endile tunnistame, et oleme kriisis, siis on meil parem oma võimalusi hinnata ja korrigeerida oma käitumist nii inimeste kui riigina. Hirm pole õige abimees.

Hirmu süvendab ka tunne, justkui ei sõltuks kriisist välja tulek kuigivõrd meist endist. Olete öelnud, et riigivõim ei tohi kriisiajal jätta muljet, nagu poleks olukorra kontrollimine enam valitsuse võimuses. Kas meie valitsus on teie hinnangul liigselt rõhunud sellele, et oleme pääsematult globaalse majanduskriisi meelevallas?

Kuni Eestis on poliitikuid ja teisi arvajaid, kelle hinnangul on kõik Eesti majandust tabanud hädad sündinud siin ja saanud alguse praeguse valitsuse tegevusest, siis tuleb neile ka vastata: ei, probleemid on ülemaailmsed ja Eesti pole kaugeltki kõige raskemas seisus.

Ülioptimistlik ja tagantjärele hinnates ekslik suhtumine kiire majanduskasvu jätkumisse on iseloomustanud mitut valitsust alates selle kümnendi algusest.

Teisalt ei saa aga kogu vastutust Eestilt minema veeretada ja tegevusetult või siis pidevalt omavahel vaieldes olukorra paranemist oodata. Pigem lasub valitsusel vastutus olukord lahendada ja seda leevendada. Lõpuks sõltub kriisiga toime tulek eelkõige meist endist.

Ma olen üldiselt hoidunud valitsuse tegevust avalikult kritiseerimast. Kui kuulen üleskutseid, et president peaks "midagi tegema" või "kedagi korrale kutsuma", siis meenutan: riigipeal pole meie põhiseaduse järgi hoobasid asuda täitevvõimu kõrvale juhtima riigi igapäevapoliitikat.

Küll aga ei saa ma jääda kõrvaltvaatajaks, kui valimiskampania tuhinast nakatunud erakonnad kuritarvitavad avalikkuse rahumeelsust ja valmisolekut ühiselt pingutades ning ohvreid tuues raskustest võitu saada. See ei ole poliitikute poolt vastutustundlik.

Mida te valitsuse tegevusele ette heidate?

Olen korduvalt toonitanud, et praegu pole enam võimalik Eestit majanduskriisist välja tuua viisil, kus erakonnad üritavad eelarvet kärpides lunastada täiesti teistsuguses majandusolukorras antud valimislubadusi.

Varasemad lubadused ja dogmad tuleb unustada, need ei kehti, sest riigi tulud on kokku

kuivanud. Valitsus peab riiki juhtima, mitte mõtlema kitsalt valimislubaduste lunastamisele ükskõik mis hinnaga.

Minu arvates hindas valitsus mõni kuu tagasi negatiivset lisaeelarvet koostades olukorda liiga optimistlikult. Nüüd võib tekkida vajadus täiendava eelarvekärpe järele, paraku kahandab iga järgnev nädal kokkuhoiu võimalusi ja nende loodetavat mõju.

Pidev hirm järjekordse kärpe ees lisab stressi. Nii olemegi olukorras, kus iga uut majandusprognosi oodatakse kui lunastajat või kohtumõistjat.

Teiseks ei rahulda mind olukord, kus valitsus pole esitlenud tegevuskava 2010. aasta eelarve aluspõhimõtete kohta. Järgmise aasta tulused ja kulusid ei saa rehkendada viisil, nagu on kombeks olnud viimasel kümnel aastal. Vaja on teistsugust lähenemist, võimalik, et ka osade maksude muutmist.

Kõik see eeldab põhjalikku avalikku arutelu. Kahjuks praegu seda ei arutata, kuigi kevad on käes. Pigem näeme vastastikust kriitikat või siis otsuste pähe pakutavaid ettepanekuid, mida tegelikult pole valitsus veel arutanud, ammugi neis kokku leppinud.

Kõik minu kohtumised üle Eesti kinnitavad, et valijad ootavad valitsuselt kokkulepet ja otsuseid, seega tegutsemist, mitte omavahelist tülitsemist.

Praegust valitsust ei hinda mitte keegi 2007. aasta aprillis sõlmitud koalitsioonilepingu täitmise alusel. Hinne pannakse selle järgi, kuidas suudeti tulla toime majanduskriisiga. Hinnatakse valitsust, mitte eraldi valitsuserakondi - kes on ühe või teise idee autor või kes teisele "ära pani".

Rahandusministeeriumi värскеima prognoosi kohaselt langeb majandus tänavu 8,5 protsenti. Samal ajal prognoosib näiteks SEB pank 12protsendilist ja reitinguagentuur

Fitch 10protsendilist majanduslangust. Ega valitsus ometi olukorda ilusta?

Ma loodan, et valitsuse analüüs ei ilusta olukorda. Paraku on viimasel ajal läinud nii, et tänane seis homme enam ei kehti ning homme seis on kehvem kui eile arvati.

Seetõttu võiksime kõik olla valmis pigem mustemaks kui helgemaks tulevikuks. On selge, et reaalmajanduse olukord võib halveneda veel mõnda aega.

Viimased aasta-kaks ei ole kahjuks hiilanud prognooside täpsusega. See tähendab, et peame olema konservatiivsed.

Kui näiteks on valida, kas lähtuda võimalikust 8,5protsendilisest või 10protsendilisest majanduslangusest, siis soovitan igaks juhuks valida pessimistlikuma prognoosi.

Kui palju tegelevad president ja tema meeskond majandusanalüüsiga? Kes kuuluvad presidendi majandusmeeskonda?

Majandusvaldkonna eest vastutab nõunik Ilmar Lepik, kelle käsutada on samasugune informatsioon nagu ka valitsusel ja Eesti Pangal.

Lisaks loen järjepidevalt olulisemaid Euroopa ja USA ajalehti ning kohtun regulaarselt parimate asjatundjatega.

Kust oleks riigil presidendi meelest mõistlik ja võimalik kulused kokku hoida?

Alustame sellest, et viimaste negatiivsete eelarvete ja 2009. aasta riigieelarvega on riigiasutused oma tegevuskulusid kokku tõmmanud keskmiselt 15%.

Mõnes riigiasutuses on töötajate koondamisega paraku jõutud ka sinnamaani, et seadusega neile pandud ülesannete täitmise kvaliteet kannatab. Mõnes teises kohas seevastu on kindlasti veel kärpimise või kokkuhoiu võimalusi.

Mulle näib, et suurt pilti omamata siit-sealt lõigates ja kokku tõmmates võime saada tulemuse, mis kellelegi ei meeldi ning kiirustades tehtud vigade heastamine läheb väga kulukaks.

Järelkult vajame ettevaatavat pilku oma lähiaastate võimalustele ja vajadustele. Lühidalt - riik peaks üle vaatama kõik kuluartiklid, hindama nende tõhusust ja sobitama need aktiivse ning tulevikku suunatud majanduspoliitikaga.

Kokkuhoiu osas on mul veel üks tähelepanek: kui mõni ettevõtja kritiseerib avaliku sektori kulutusi ning kui seesama ettevõtja on nautinud avaliku sektori rikkalikke ja samas mitte alati väga läbipaistvatel tingimustel saadud tellimusi, siis seesugused ettevõtjad võiksid enne ütlemist veidi peeglisse vaadata.

Ühe kokkuhoiuvariandina on päevakorral makste peatamine teise pensionisambasse. See plaan tundub paljudele mõistlik otsus ajal, mil raha sammastes "põleb". On see ka teie meelest mõistlik?

Majanduslikus mõttes tuleks teise pensionisamba sissemaksete ajutist peatamist keerulisel ajal

ehk tõesti tõsiselt kaaluda ja küsida, kas see ohver garanteerib eurole ülemineku.

Kõige rumalam ja kahetsusväärsem - see ei puuduta mitte ainult pensionisamba sissemaksid - oleks olukord, kui kõik toodud ohvrid oleksid asjata ning euro jääks tulemata.

Sellist stsenaariumi peaks valitsus kindlasti vältima ning tegema kõik kärped konservatiivselt paraja varuga.

Pensionisammas on aga ennekõike usalduse küsimus. Üle poole miljoni inimese teeb sinna sissemaksid teadmises, et see on üks kindel asi, nagu korralik pensionikindlustus olema peabki.

Kui nüüd riik hädaolukorras süsteemi muudab, siis peab ta vastu pakkuma garantiisid, et tagantjärele, pärast kriisi, täidab ta oma kohustused.

Vaid sel juhul saab olla kindel, et pensionisamba sissemaksete külmutamisega võtab riik vastutuse ja kohustuse ning pakub omapoolse lepingurikkumise eest kompensatsiooni. See oleks õiglase ja vastutustundliku riigi käitumine.

Mida peaks valitsus majanduse elavdamiseks tegema?

Meil on vaja täita kaks eesmärki - tulla välja majandussurutisest ning luua eeldused senisest märksa tõhusama majanduse toimimiseks.

Esiteks, kindlasti on just kaugemat tulevikku silmas pidades vaja minna võimalikult kiiresti üle eurole. Seda soovivad vist kõik pädevad majandusanalüütikud nii Eestis, Euroopa Liidus kui

IMFis.

Euro aitab tunduvalt tagada meie majanduse stabiilsust ja usaldusväarsust pikas perspektiivis.

Praegusel valitsusel on olemas võimalus see ülesanne täita ning raske on leida vabandusi, kui seda ei suudeta.

Teiseks, kindlasti peab otsustavalt edasi minema veebruaris välja kuulutatud majanduse toetamise paketiga. Siin ei saa tülitsemist ja venitamist lubada.

Abipakett toetab senisest rohkem eksporti, tugevdab väikeste ja keskmiste ettevõtete kapitalibaasi ja laenukõlblikkust. Samuti aitab see meil kasutada Euroopa Liidu struktuurifondide raha, mille abil saab suurendada tööhõivet.

Euroopa Liidu raha tuleb võimalikult suurema efektiga ära kasutada. Ka selle eest vastutab valitsus.

Kas üleskutse "Eelista eestimaist" on praeguses majandusolukorras üks päästeabinõu või proteksionism?

Kui me räägime igapäevasest tervislikust, ilma kahjulike säilitusaineteta toitumisest, siis on see loosung täiesti omal kohal.

Ma olen aga põhimõtteliselt proteksionismi vastu, sest see on Eestile väga kahjulik.

Me teame, et Eesti siseturg on meie ettevõtjatele selgelt liiga väike ning majanduse arengu eelduseks on meil toodetud kaupade eksport.

Proteksionismi levikust Euroopas kaotavad kõige rohkem ekspordile tuginevad väikesed majandused, kasulik on see ehk suurtele riikidele.

Euroopa Liit on üles ehitatud neljale vabadusele, neist üks on kaupade ja teenuste vaba liikumine. Meie majanduslik tõus sõltub otseselt sellest, kas Euroopa jääb avatud ühisturuks. Õnneks on ühenduse liikmesriigid kinnitanud, et jääb.

Igaüht huvitab, kui hulluks saab majandusseis veel minna. Kas on näiteks karta massilist kodudest välja tõstmist?

On tõenäoline, et kõige raskem aeg ootab ees suvel ja sügisel ning siis võib hakata - ma rõhutan: võib hakata - olukord paranema. Järelikult tuleb varuda kannatust ja kokkuhoidlikult toimetada.

Ma ei näe mingit majanduslikku mõtet selles, kui pangad tõstaksid peresid massiliselt kodudest välja. Mida pank nende majade ja korteritega peale hakkab, kuidas tühjana seisev ja alla hinnatud kinnisvara pangale kasulik on?

Kindlasti peaks aga makseraskustes pere ilmutama pangaga koostöötahet, laenuitingimuste üle läbi rääkima, vajadusel maksepuhkust taotlema.

Kes peaks tegelema rahva vaimse ettevalmistamisega selleks, et läheb "veel halvemaks", "päris halvaks" jne?

Seda tööd tuleb teha ka riigi- ja omavalitsusjuhtidel. Inimene tahab rahulikku ja selget, argumenteeritud juttu. Mitte aga vähima enesekriitika noodita üleolevat suhtumist või hirmu-tamist.

Samuti ei peaks ajakirjandus õhutama hüsteeriat absurdsete pealkirjadega, nagu näiteks see, et "Võidupüha paraad seab ohtu euro tuleku".

Juttudest veelgi olulisem on aga otsustav tegutsemine. Kui tööpuudus veelgi suureneb, tuleb riigil ja omavalitsustel leida lisaraha ja inimesi töötutega tegelemiseks.

Valitsus peab nii sõnade kui tegudega tõestama, et tööpuudus ja selle mõjud on prioriteet, et inimesed on tähtsamad kui valimislubadused.

Hüsteeria õhutamisesest rääkides - läinud nädalal teatas Keskerakonna liider Edgar Savisaar taas krooni devalveerimisest.

Mõned poliitikud on keerulisel ajal minetamas vastutustunde viimaseidki jääke ning mängivad otseselt rahva hirmudega.

Tõsiseltvõetavad analüütikud pole siiani suutnud välja pakkuda ühtki arvestatavat stsenaariumi selle kohta, kuidas krooni devalveerimine Eestile kasuks tuleks.

Kui ohtlik on majanduslangus Eesti demokraatiale? Kas olete valmis vajadusel kehtestama erakorralist seisukorda?

Erakorralise seisukorra väljakuulutamise tuleb kõne alla vaid juhul, kui Eesti riigi iseseisvus ja meie põhiseaduslik riigikorraldus on ohus. Seetõttu pole teie küsimus kohane.

Ohtudest demokraatiale rääkisin pikemalt 24. veebruaril Jõhvis. Populistlik surve ja tänavapoliitika on riskid, mida tuleb õige käitumisega maandada.

Et keegi taas ei tõlgendaks mu sõnu meelevaldselt: tänavapoliitika tähendab Euroopa kontekstis rüüstamist, määramist ja vägivalda, mida me oleme paraku Euroopas ka näinud. Rahumeelsed meeleavaldused ja muud protestivormid on seevastu demokraatia loomulik osa, mistõttu seda ka ei nimetata tänavapoliitikaks.

Õige käitumisjoonis praegusel hetkel on avatud ja avameelne suhtlemine, lahenduste pakkumine.

On selge, et venekeelne elanikkond saab majanduslangusest pisut teistmoodi aru ja võib ka lahendusi teistmoodi otsima hakata. Kas presidendil on mingi plaan venekeelsete elanikega suhtlemiseks, Ida-Virumaal aset leida võivate ootamatuste vältimiseks?

Mul puuduvad küll mis tahes andmed selle kohta, et meie vene rahvusest kaasmaalased tahaksid raskest olukorrast pääsemiseks leida teistsuguseid lahendusi.

Samuti ei saa väita, et venekeelne elanikkond kannataks kuidagi rohkem või vähem kui eestlased. Statistika näitab, et nagu alati rasketel aegadel iseseisvas Eestis, on tööpuudus kõige suurem hoopis Lõuna-Eestis.

Üldiselt ma soovitan kõigil lõpetada vene rahvusest kaasmaalaste kohtlemise erivajadustega riskirühmana. Nad on tööinimesed nagu meie kõik.

Kui palju peaksime hakkama juurde tegema ning avalikult eksponeerima supikööke, majanduslanguse üht sümbolit?

Kui supikööki on vaja, siis on seda vaja. Täpselt samamoodi, nagu meil tuleb teha tööd, et supiköögi abi vajaks võimalikult vähe inimesi.

Kristlikus kultuuriruumis ei ole vaesus häbiasi. Hättasattunuid tuleb aidata. See on mingi meie edukultusest või enese-imetlusest johtuv kahetsusväärne tõdemus, et vaesed on oma olukorras ise süüdi.

Vastupidi - kui on inimesi, kellel on kõht tühi ja pole raha, et süüa osta, tuleb leida võimalused ka uute supiköökide sisseseadmiseks. Eriti peame hoolt kandma selle eest, et lapsed ei kannataks. See on riigi ja omavalitsuste vastutus.

Ma usun, et hoolivus ja hättasattunute aitamine on sobiv mõtteaine ka algavate ülestõusmispühade ajal.

Kas Eestil on võimalus pärast kriisi möödumist vilkalt spurtida riikide siis juba tõelisse, mitte laenurahal põhinevasse esiritta?

Tõus tuleb, me ei tea paraku, millal see täpselt juhtub. Pole kahtlust ka selles, et meie tänased otsused - kui need on õiged ja põhjendatud - aitavad meil oma majanduse ümber korraldada ning leevendada võimalikke tagasilööke tulevikus. Sest majanduse areng jääb tsükliliseks, head ajad vahelduvad halbadelega.

Laenud on majanduse arengu mootor. Kui laenuraha panustatakse oma põhitegevusse, kus ettevõtja teab oma firma tegevust läbi ja lõhki, siis see laen on mõistlik ja jääb alati mõistlikuks. Kui firma aga laenab raha kiire kasumi lootuses, et see näiteks kinnisvaraarendusse suunata, siis peabki nii minema, nagu seekord läks.

Eesti edu on alati põhinenud headel ideedel, uuenduslikul mõtlemisel. Sellisele tegevusele on alati turgu.

Link originaalloole Maalehe [veebilehel](#)